

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sudbydelseskrift

til

Den offentlige Examen

i

Aalesunds Lærd- og Realskole

1866.

Bergen.

N. Dahls Bogtrykkeri.

Nogle Bemærkninger om Stenalderen i Norge.

Som Medlem af Direktionen for Bergens Museum havde jeg at bestille med de antikvariske Samlinger og havde paataget mig at ordne og optage Katalog over de jordsfundne Oldsager. Jeg var saavidt færdig med dette Arbejde, at jeg havde fuldenndt den foreløbige Optegnelse, da jeg ved min Forslyttelse blev negtet Anledning til at bearbejde og fuldføre det paa den Maade, jeg havde foresat mig. Det var nemlig min Hensigt, at ordne Samlingerne efter de forskjellige Aldere, og disse igjen distriktsvis efter Fjndesteberne, da der, navnlig for Jernalderens Bedkommende, viser sig Uoverensstemmelse i de forskjellige Egne, der rimeligvis ville kunne føre til interessante Resultater. I Uoverensstemmelse med denne Plan var det Meningen at affatte Katalogen og ledsage hver Afdeling med indledende Oversigter. Disse, der væsentlig vilde blive givne for den besøgende Almenhed, vilde selvfølgelig ikke kunne indeholde Andet end simple Fakta og almenerkjendte Resultater, støttede til Samlingens Gjenstande. Offentliggjørelsen af en saadan Katalog vilde dog visseelig, især naar den ledsagedes af velvalgte Tegninger, ogsaa kunne gavne Videnskaben. Thi hvad der blandt Andet er et væsentligt Savn for den nordiske, og da især den norske Oldtidsforskning, er Mangel paa systematisk Oversigt over, hvad der allerede haves, til gjensidig Sammenligning og Udfylden. De forskjellige Samlingers Skatte ere kun lidet frugtbare, naar de ikke gjøres tilgængelige uden for personligt Besøgende, især i saa af-

fidesliggende Byer som Bergen. De Bemærkninger, som her leveres, vare oprindeligt bestemte til det ovenantydende Niemed, og de ville derfor ikke have noget Værd for Mænd af Faget, uden forsaavidt de give et fuldstændigt Overblik over Musæets Samling, medens de paa den anden Side formentlig ere tilstræffelige til at vejlede dem, der besøge Samlingerne, uden at være i Besiddelse af nogen Sagkundskab. Dette bedes vel bemærket, for at der ikke skal bruges en anden Maalestok for Bedømmelsen, saa meget mere som Formen er bleven en noget anden, end den fra Først af var bestemt at være. Til Slutning burde en fuldstændig Fortegnelse have fulgt med detailleret Beskrivelse og Tegninger. Dertil har der ikke været Anledning, en Mangel som forresten let vil kunne raades Bod paa senere.

Allerede meget langt tilbage i Tiden havde man fundet en hel Del Gjenstande af Sten, mærkelige ved deres Former, der laa adspredte i mange Lande, ved Kysterne af Middelhavet og især i det vestlige og nordlige Europa. Dvertro og Ukyndighed, der vilde have bemærket, at de især vare at finde efter stærkt Uveir og Torden, tænkte sig dem nedfaldne fra Himlen og gavedem Navn af „Tordenkiler“, „Tordenstene“; under denne Benævnelse findes de omtalte hos gamle Forfattere, hos hvem der dog ogsaa findes Spor af en rigtigere Opfatning. Forøvrigt skjænkede man dem ikke synderlig Opmærksomhed. Det var først langt nede i Tiden, henved Midten af forrige Aarhundrede, at en fransk Værd søgte at godtgjøre, at disse Stene ikke skrevede sig fra Himlen men fra Jorden; at deres Form ikke var et Værk af Naturen men af Mennekehænder; at de vare bestemte baade til Redskaber for fredelige Syssler og til Vaaben i Krig; at de vare benyttede, før Menneffene vare komne i Besiddelse af Metaller, og at de senere maatte vige for disse. Han kom

saaledes omtrent til de samme Anskuelser, hvortil i den nyeste Tid heldige Omstændigheder og omhyggelige Studier, der have grundlagt en ganske ny Videnskab, have ledet Forskerne. Men hans Arbejde blev ikke synderlig paaagtet og saaledes uden Betydning for Videnskaben, og hos Almenheden have overtroiske Forestillinger holdt sig endnu i vore Dage. Det har først været den seneste Tid forbeholdt tilfulde at begrunde og videnskabeligt fremsætte de Resultater, hvortil talrige Opdagelser og Granskninger have ledet, og det er paa dem man har bygget de for Kulturhistorien og Ethnografien vigtige Inddelinger af Oldtidsvidenskaben, navnlig den nordiske, i forskellige Aldere. ¹⁾ Den Periode, som her for Norges Bedkommende vil blive omhandlet, er den, der fortiden frembyder størst Interesse, og som rimeligvis i Fremtiden vil yde det rigeste og frugtbareste Felt for Granskningen. Baaede svenske og danske Videnskabsmænd have behandlet denne Materie; det er især den svenske Professor S. Nilsson, den danske Konferensraad Thomsen og Professor J. J. A. Worsaae, der ved deres sammenlignende Undersøgelser have bragt denne Del af Oldtidsvidenskaben et stort Skridt fremad. Den Sidstnævnte har inddelt Stenalderen i to Afdelinger: den ældre og den yngre, og givet de Hovedresultater, hvortil han fortiden er kommen, i følgende sammentrængte Fremstilling. ²⁾

¹⁾ Mere herhen hørende vil man kunne finde i let tilgængelige Skrifter: Worsaae: Danmarks Oldtid osv. — Keyser: Norges Historie, 1ste Hefte; Folkestolen og Folket hjemmet, 3die Del.

²⁾ Om Tvevelingen af Stenalderen, Kjøbenhavn 1862. (Af Oversigt over d. kgl. d. Vidensk. Forh. 1861.)

A. Den ældre Stenalder.

I. De ældste Vidnesbyrd om Menneskers Tilværelse i Europa ere hidtil væsentlig fundne i Frankrig og England og stadigt sammen med Knokler af Elefanter, Rhinoceroser, Hjørner og andre store, i Europa forlængst uddøde Dyr. De bestaa af en særegen Klasse, indbyrdes nøie overensstemmende Flintredskaber. Om den Befolkning, hvorfra disse Redskaber hidrøre, har strakt sig ud over det øvrige Europa, om den er bleven tilintetgjort ved mægtige Naturomvæltninger eller om den simpelthen er bleven fortrængt af andre Folk, er endnu ubekjendt.

II. Længere nede i Tiden maa Danmarks ligesom det vestlige og sydlige Europas Kyster og Flodbredder have været befolkede af vilde Stammer, der levede af Jagt og Fiskeri, samtidsigt med Uroyer, Elsdyr, Hensdyr, Bildsvin, Bævere og flere andre nu i de her nævnte Egne uddøde Dyr. I Danmarks Lavlande opholdt disse Folk sig mest paa Kysterne og helst paa smaa Øer i Hoerne eller Fjordene, hvor de havde Læ for de skarpe Havvinde, hvor de havde fortrinligt Fiskeri, blandt Andet af Østers og andre spijelige Skalbyr, saavel som ogsaa god Jagt paa Vandet og i de nærliggende Skove, og hvor de tilmed lettere kunde forsvare sig mod Angreb dels af deres Stammeiender, dels af vilde Dyr. I det vestlige og sydlige Europa boede de derimod hyppigere i Klippehuler, men dog paa Kysterne eller Flodbredderne, medens ogsaa her de indre, klippefulde, skovdækkede Landstrækninger mest henlaa ubeboede. Redskaber og Vaaben vare vel noget bedre tildannede end i den foregaaende Periode, men alligevel endnu overordentlig raa og ufuldkomne, i Regelen af særegne Former, hverken slebne eller af zirlig Forar-

beidning. Oprindelig kjendte denne Befolkning ikke Kvæg-
avl eller Agerdyrkning. Den synes heller ikke at have
efterladt sig andre Mindesmærker, end Affaldsdyngerne og
de simple Redskaber, som findes spredte paa vore Kyster
og paa de Steder i andre Lande, navnlig i Klippehuler,
hvor Spor af deres Ophold, især Affald fra deres Maal-
tider, forekomme.

B. Den yngre Stenalder.

I Stenalderens sidste Periode eller „Den yngre Sten-
alder“ var aabenbart fra Kysterne og Flodbredderne af
efterhaanden ogsaa det Indre af Europa bleven bebygget
(ved nye Folk?). Forsaavidt det forhaandenværende Ma-
teriale tillod det, havde Stensagerne nu antaget mere ud-
viklede Former og vare bleve tildeels smukt slebne, ja
gjærne polerede ved Eggene. Næmeligvis overalt, men
fuldkommen sikkert i flere Lande, havde man nu, foruden
Jagt og Fiskeri, tillige andre Erhvervskilder, baade ordent-
lig Kvægavl og Agerdyrkning, følgelig ogsaa faste Boliger
og bedre Huse, der stundom, som i Schweiz og andre
Lande, vare byggede paa Pæle i Søerne. Handelsfor-
bindelser, i nogle Egne endog med fjerne Lande, fremmede
Udbredelsen af en høiere Kultur og medførte sikkert, idet-
mindste ved Tidsrummets Slutning, Kjendskab til Metal,
navnlig til Bronze. Under Paavirkning af en sliig be-
gyndende høiere Kultur bleve ogsaa de Døde sædvanlig
begravede (ubrændte) med megen Omhu og med meget
Gravgods i svære Stenkamre inden i Dysjer eller Jætte-
stuer, omgivne af anseelige Stensætninger og Jordhøie.
Disse Mindesmærker med de tilsvarende smukt forarbei-

debe Medfæber af Flint fremtræde intetsteds i en saadan Udvikling eller Mængde, som i Eguene omkring Østersøen, nemlig i de gammel-danske Lande. Derimod mangle de ganske i Nord-Sverige og Norge. Overalt synes de at vidne om en vidtstrakt, kraftig Befolkning, der (ifølge de fæneste Jagttagelser om den ældre Broncealder og de i den længe herskende, fra den yngre Stenalder upaatvilelig fortsatte Gravskifte), neppe strax, men i al Fald først sent og efter en haard Kamp, kan være blevene fortrængte af eller blandet med den formentlig nye Befolkning, som med almindelig Kjendskab til Broncen og overhovedet med en hel ny Kultur nu udbredte sit Herredømme over Europa.“¹⁾

1) At bestemme disse Perioders Tid med Tal lader sig, som man kan vide, ikke gjøre. Den ældste Periode af den ældre Stenalder lægge engelske og franske Forskere hen til en Tid, der gaar forud for Englands Adskillelse fra Fastlandet, „da Mennesket levede sammen med Mammoth og Rhensen var en Bisfod til Rhin“. Bælebygningerne i Schweiz lægges flere Tusinde Aar tilbage før vor Tidsregning. Flere Omstændigheder vise, at den yngre Stenalders Befolkning har levet i Danmark paa den Tid, da Landet var bevoget med Egeskov, medens Affaldsdyngerne henpege paa en Tid, da Fyrestove hørte hjemme der: disse Forhold kunne maaske lede til at bestemme disse Perioders relative Alder. Skriftlige Beretninger kan man naturligvis ikke have om disse Tider, der ligger langt bag al Historie. Det fortjener imidlertid at bemærkes, at Herodot (c. 450 f. Kr.) taler om Bælebygninger i Thracien hos Paonierne ved Spen Prasiæ (nu Takhyno); de ere, saavidt vides, endnu ikke gjenfundne. Han har ogsaa hørt om Folk i Norden, „der sove det halve Aar“. I denne sidste Beretning, der vel ikke kan tages bogstaveligt, ligger utvivlsomt en dunkel Kundskab om de lange og mørke Vintre under vore Bredegrader. Har der saa høit oppe i de Tider boet saa talrige Folk, at Sagn derom kunde naa frem til Grækerne, er det ikke usandsynligt, at ogsaa den skandinaviske Halvø da var beboet, da der vel neppe under samme

Vil man anvende de saaledes vundne Resultater paa Forholdene i Norge, maa man først fastholde den ovenfor paapegede Kjendsgjerning, at de for den yngre Stenalder eiendommelige Gravsteder aldeles ikke findes her i Landet, hvoraf man med Sikkerhed kan slutte, at den Befolkning, der i den Tid hørte hjemme i Danmark, ikke har udstrakt sig over vort Land. Men naar man videre har antaget, at de Oldtidslevninger, som findes spredte hist og her i sammenligningsvis ringe Mængde lige nord til Helgeland og maaske endnu nordligere, dog skulde skrive sig fra dette samme Folk, der antages at være lappisk, og at de ere Levninger fra den lappiske Befolkning i dens Undvigelsesperiode, da turde Rigtigheden af denne Slutning, der neppe i dens hele Udstrækning var berettiget før, nu efter den seneste Tids Opdagelser i høi Grad kunne drages i Tvivl. ¹⁾ Thi er det sikkert, at den yngre Stenalders Folk ikke har havt fast Bopæl i Landet, er det ikke mindre sandsynligt, at de heller ikke kunne have op-

Brede findes bedre situerede Egne end denne Halvøes Fjordkyster. Om de Beretninger, den senere Pytheas fra Massilia giver om nordiske Lande, ogsaa gjælde vort Norden, som flere have antaget, er uvist; men, om saa er, hentyde de paa et allerede mere fremskredet Kulturtrin, der forudsætter en ikke ubetydelig Fortid. — Stenknive omtales i Bibelen, og hos Romerne ved enkelte Leiligheder. Ægypterne brugte ogsaa Pilespidsjer af Ben og Flint til Jagt.

- 1) Det er hermed ikke Meningen at benegte, at der i Norge har været lappisk Befolkning, men kun at paapege Usandsynligheden af, at Folket i Norge kan have været det samme som den yngre Stenalders i Danmark. Man kunde tænke sig en ældre ensartet Befolkning i begge, maaske i flere Lande, og at denne i Danmark er afløst af en ny, den yngre Stenalders, medens Forholdene maa antages at have udviklet sig anderledes i Norge, uden at det endnu kan siges, hvorledes.

holdt sig her i deres „Undvigelsesperiode“. Hvor meget man nemlig end vil indskrænke denne Tid, kan det dog ikke være Meningen, at gjøre den saa kort, at den ikke skulde omfatte saamange Menneskealder, at flere eller færre Slægtled maatte være bortdøde. Men antages dette, er der liden Sandsynlighed for, at et Folkelag, saa kraftigt som det, der i de danske Lande opførte de omhandlede Gravsteder, skulde have opgivet en saa væsentlig Eiendommelighed og det til i et Land, der saa let kunde skaffe det nødvendige Materiale. Det ligger langt nærmere at antage, at de Medskaber, der bevislig kunne henføres til den yngre Stenalder's Befolkning, ere indkomne ved Forbindelser mellem Landene, af hvilken Natur man end vil antage, at dette Samkvem har været. Men gaar man nu et Skridt videre og spørger, om der da er Tegns til, at der har været noget andet Folk, der har haft stadigt Ophold her i Landet paa de her omhandlede Tider, da er dette et Spørgsmaal, som man vistnok ikke hidtil har kunnet besvare, hverken bekræftende eller benægtende paa det Standpunkt, hvorpaa Oldtidsvidenskaben har staaet hos os; men efter de Oldtidslevninger, der nu ere komne for Lyset, turde der være grundet Anledning til at antage, ialtfald med en høi Grad af Sandsynlighed, at der idetmindste paa flere Steder maa have været en stadig Befolkning her i Landet i denne Periode. Dette Resultat vil formentlig fremgaa af nedenstaaende Bemærkninger, der knytte sig til det bergenske Museums Samling, og som ovenfor paapeget, væsentlig har til Hensigt at bidrage til at gjøre de der opbevarede Gjenstande i deres Helhed bekendte for Almenheden. Først fremhæves

1. Slibestene for Stenredskaber. Af saadanne foresindes fem, som ere fundne i den indre Del af Hår-

dangerfjorden, og som alle synes at være brugte til Slibning af Kiler eller Meisler. Om en af dem, der findes aftegnet og beskrevet i Urda 2det B. Pag. 181, har man den Oplysning, at den i Sommeren 1836 blev funden omtrent 1 Alen under Jordforpen, „ved Gravning i en uhyre stor Dyrge af Jord og Grus, som Tid efter anden ved Jordskred er styrtet ned fra Fjeldtien ovenfor Gaarden Aaga i Kinservig“. I Bjergtet ovenfor skal findes en Hule. I en anden Hule i samme Fjeld, omtrent 300 Fod længere mod Nord, er fundet 2 slebne Stenkiler, hvoraf Musæet eier den ene. Paa samme Gaards Marker fandtes i 1837 2 Stenmeisler, 1 $\frac{1}{4}$ Alen under Jordforpen. Om de andre Slibestene ved man, at to af dem ere fundne i Jorden paa Gaarden Dppedal, en paa Maakestad og den femte (?) paa Gaarden Lutrum, ligeledes i Kinservig.¹⁾ I samme Præstegjeld skal der desuden, hvis ikke erindres feil, paa Gaarden Espe endnu forefindes en Slibesten, der er saa stor, at den ikke let kan transporteres bort. Foruden de nævnte eier Musæet to mindre Slibestene, der ere omhandlede i Urda, 1ste B. Pag. 89 og 90. De ere i 1832 fundne i en Gravhøi paa Gaarden Østby, Sandeide i Rysfylke. Stenene laa omtrent midt i Høien henved 2 Alen under dens Overflade. I Høien fandtes intet Gravkammer, ikke Afke, Ben eller Andet, som syntes at fortjene Opmærksomhed.²⁾

1) I samme Præstegjeld findes ogsaa et ganske eget Slags Kar af Bægsten, raat tilhugne og meget ufuldkomment udhulede. Om de tilhøre Stenalderen kan være uvisst.

2) Dette Fund er enestaaende og vanskeligt at forklare. Det samme gjælder om et Fund af tre aflange Stene, der laa i et af fire flade

2. En Samling Flintfager funden paa Gaarden Grude i Klep paa Jæderen. Om dette mærkelige Fund, der i Sommeren 1863 gjordes af Lektor Nygh, meddeles Oplysning i Universitets- og Skole-Annaler, 3die Række VI. 3die og 4de Hefte. Allerede tidligere var der fremkommet en Mængde Flintstykker med tydelige Spor af Bearbejdelse ved Menneskehænder, men ganske afvigende fra de her i Landet sædvanlig forekommende Oldfager af Flint. „Det viste sig, at saadanne Flintfager der findes spredte i overordentligt stort Antal over en stor Del af Gaardens Areal. Jeg samlede i faa Timer flere Hundrede, og blandt disse fandt jeg ikke blot smaa og store Flintflekker og uformelige Stykker, tydelig tildannede af Mennesker, men tilhyneladende ikke dannede til noget bestemt Brug, som der tidligere var fundet paa Stedet, men ogsaa ikke faa faa mere og mindre omhyggeligt arbejdede Pilespidser. Jeg maa dermed anse det som fuldstændig konstateret, at man her virkelig har for sig Levninger fra Stenalderens Folk, væsentlig forskjellig fra de, man tidligere har fundet i Norge. Derimod tør jeg ikke udtale nogen bestemt Mening om, hvorledes disse Sager ere komne til at ligge saaledes jævnt strøede ud over de Flader

Stene omfat Rum midt i en Stenvøs paa Gaarden Sjøthun i Balestrand i Ytre sogn. Stenene (Sandsten) ere fra 3"—8" L. og 1½"—2" br. Den ene af dem bærer Spor af at være brugt. Skal disse Stene henføres til Stenalderen, bør det bemærkes, at de, foruden en Spydspids af Flint, der er funden paa Svigum i Hafslo, saavidt bekjendt, ere de eneste af dette Slags Oldfager man endnu har fra Sogn, et Distrikt der for Jernalderen er et af de rigeste i hele Landet. (Se nedenfor.)

af flere Tusinde Kvadratalen, som jeg fandt dem, ligesaa lidt, som jeg med Sikkerhed tør paa staa, at dette Fund staar i nogen Berørelse med de i senere Tider i Danmark og flere sydligere Lande i stort Antal fundne raa Redskaber og Waaben af Flint, som af flere anseede Antikvarer ere blevne antagne for Levinger efter en ældre, mindre fremskreden Stenalderkultur, end den, hvorefter de tidligere bekjendte smukt arbejdede Redskaber og Waaben af Sten bære Vidnesbyrd.“

3. Kiler og Meisler af Sandsten fundne i Nærheden af Bergen, paa Gaarden Aastvets Grund, paa Pladsen „Skidnedalsbassen“. De fandtes dybt nede i en Sandbanke, der ligger ved Udløbet af en liden Elv, der nu er opdæmmed til Mølledam. Banken er senere bebygget. Den samme Mand, der har skaffet Musæet disse Redskaber, fortæller, at han længere tilbage, førend han gennem Musæets Samlinger blev bekjendt med saadanne Stenes Værd, har fundet mange lignende længere ude i Fjorden, ligeledes i en Sandbanke, paa Baagenæs; men disse ere tabte. Intet af disse Fundsteder har været nøiere undersøgt.
4. Fund af Stensager paa Grebstad, Driskoug Præstegjeld i Romsdalen. Ved Grøfstegravning i en Myr fandtes i 1824, 1 Alen dybt, 18 Stykker, dels af Flint, dels af anden Stenart; blandt disse en Spydspids af Flint af ualmindelig Størrelse, og en saakaldet Skraber med et lidet Haandtag af det Slags, der ere eiendommelige for den ældre Stenalder. Kun tre af de fundne Redskaber ere blevne opbevarede. Dette er, naar undtages Fundet paa Grude, det største Antal Stensager, der ere fundne samlede her i Lan-

det. Ellers findes de gjerne enkelte, spredte hist og her, og ofte henliggende lige under Jordskorpen eller endog løse ovenpaa. Heller ikke dette Sted er blevet undersøgt.

Maa man nu antage, hvad der er den rimeligste Forklaringsmaade, at der paa Jæderen ved Grudevandet har boet en Urbefolkning, der har efterladt sig de ovennævnte mærkelige Flintredskaber, er det vel neppe mindre sandsynligt, at det forholdsvis store Antal Slibestene i Hardangerfjorden henpeger paa lignende Forhold; ligesom de under No. 3 og 4 omtalte Kjendsgjerninger gjør en Slutning i samme Retning temmelig rimelig. Der vil da deraf fremgaa de samme Resultater, hvortil man er kommen i andre Lande, at Urbefolkningen fornemmelig har opholdt sig i Guler, ved Bredden af Søer, de indre Fjorde og Kysterne, hvor der var let Udgang for dem baade til Jagt og Fiskeri. Men hvad Slutninger man nu end vil gjøre af ovennævnte Kjendsgjerninger, ere de ialtsald af den Natur, at de i høi Grad fortjene Opmærksomhed og ville kunne tjene som veiledende Antydninger for fremtidige Undersøgelser. Om der ogsaa paa Fjeldstrækningerne har levet omflakkende Folk, saaledes som man har troet, og som Prof. Munch i sin Det norske Folks Historie antager, er endnu uvist. Munch grundede sin Antagelse væsentlig paa de Fund af store Dyrer af Rensdyrben, som ere opdagede navnlig paa Hardangerfjeldene, og hvoraf der findes Prøver i Bergens Musæum, hvoraf ialtsald nogle vise, at de have været spaltede for at udtage Marven. Disse Bendinger ere i 1859 blevne undersøgte af Antikvar Nicolaysen, der ikke antager, at de paa nogen Maade kunne henføres til Urfolket; men Spørgsmaalet kan formentlig ikke dermed ansees for afgjort. Antages

det nu, at der i Stenalderen har været en Befolkning her i Norge, bliver det næste Spørgsmaal, til hvilken Folketamme den har hørt. Men ere lignende Spørgsmaal vanskelige at besvare om Lande, hvor man, som i Danmark, har saa rigt Materiale til Undersøgning, bliver det fortiden endnu vanskeligere hos os endog at fremsætte nogen rimelig Gissning. Det kan da heller ikke afgjøres, om det har været et eller flere paa hinanden følgende Folk, der har opholdt sig her med Stenalderens Kultur, indtil Landet, som det synes uden bronzebrugende Folks Indtrængen, er blevet besat af de jernbrugende Nordmænd.

De øvrige Stensager, der findes i Bergens Museum, ere fundne enkeltvis og anføres her i en Oversigt, ordnede efter deres Bestaaffenhed og Fundsteder:

	Findested.	Ører.	Riler og Meisler.	Spyd- eller Pilespidser.	Knive?	Halvmaaneft. Redskaber.
Tromsø Stift.	Finmarken			45. Stifter.		
	Ranen i Helgeland		208 og 9. Sandst.			
Trondhjems Stift.	Nøseide, Kolvereid i Namdal . .			68. Stifter.	(?) 99. Stif.	
	Stavheim i Romsdal		194. Flint.			
Bergens	Egset, Borden, Spndmør			160 og 154. (Flint.)		
	Vigen, Norddalen, Do.		200 og 203. Flint.			
	Jøringfjord, Spndmør		211. Sandst.			
	Salsø i Nordfjord		204. Serpent.			
	Hillestad i Nordfjord		190. Flint.			
	Flørøen, Spndfjord		230. Sandst.			
	Svang, Spndfjord		(231. Granit)?			
Næs, indre Holmedal, Spndfjord				66, 165, 229. Flint.		

Stift.

Sauesund, Søndfjord				161. Flint.
Vinje paa Vos	73. Porfyr.	28.		
Larevaag ved Bergen		62. Sandst. (?)		
Bragstadb, Hølsens, Manger			167. Flint.	
Hølsand, Do., Do.				1432. Flint.
Lygren, Lindaaas			170. Flint.	
Bergsvig, Do.		199. Serpent.		
Jndre Arne, Haus		192. Serpent.		
Haukeland, Skjold, Fane		29. 30. Fl.		
Gjeltneas i Ulvig		227. Porfyr.		
Hagestadb i Do.		207. Trap.		
Naa i Kinservig	69. Basalt.			
Opedal i Do.	75. Basalt, 74. Gran. 226?			
Rigen i Do.		1401 og 1402.		
Nogde i Do.		206. Sandst.		
Helland i Do.	224. Trap.			
Lutrum i Do.	273. Sandst.			
Houglanb, Ufkebaleu i Kvinherreb			155. Flint.	

	Findested.	Dyr.	Riler og Meisler.	Spyd- eller Pilespidser.	Knive?	Halvmaanefr. Redskaber.
Kristians- sands Stift. 2)	Falnæs, Karmøen		217. Sandst.			
	Grude i Klep		189 og 205. Sandst.	166. Kvarts.	1014. Flint.	
	Figgen i Do.			1015. Flint.		182. Flint. 1)
	Dgne			169. Flint.		
	Udsheim i Hviland		101. Flint.			
	Østeraat i Do.		519. Flint.			
	Hetland i Helleland		1153. Flint.			
Mandal (ved Kirken)		214.				
Dnåstadb ved Flekkefjord				1405. Flint.		
Ræs i Nebenæs				14.		
Samar Stift.	Østre Os i Odalen	80. Basalt.				
Kristiania Stift.	Bergenshus i Raffestad		191. Flint.			
	Huseby i Vestby	223. Gr.				
	Tandberg, Ringerike	277. Gr.				

1) Taffet paa begge Sider.

2) Senere har Musæet faaet:

fra Thuv, Klep paa Jæderen, to Pilespidses af Flint,

fra Mandø, Klep paa Jæderen, 1 Pilespids af Flint,

fra Frisland, Klep paa Jæderen, Skæftet af en Kniv af Flint,

fra ? Klep paa Jæderen, Fragmenter af to Pilespidses eller Knive af Flint,

fra Hildø i Høtland, 1 Øxe af Serpentin,

Holbergsalminding i Bergen, 1 Kniv af Flint,

fra Ninde, Feios i ytre Sogn, to Meisler af Basalt.

Desuden eier Musæet sex Kiler, der ere fundne her i Landet, men hvis Findested forresten er ubekjendt.

Angaaende disse Gjenstande kan bemærkes, at en stor Del af dem, navnlig af Spyd- og Pilespidserne ere fundne i Myrer eller i Agre, hvor der før har været Myr og vel tidligere Sø; de ere med Hensyn til Bearbejdning og Form saa forskjellige, at de neppe kunne høre til samme Periode. Øerne maa alle henføres til en Tid, da man allerede kjendte Metaller, da de uden Undtagelse ere borede med Metalbor. En af dem (No. 74), der er baadformet, har et kun paabegyndt Skafthul med en opstaaende Tap i Midten; flere af dem angives at være fundne i Gravhouge, der maa henføres til Jernalderen. De øvrige Gjenstande udmærke sig i det Hele taget ikke ved deres Størrelse, navnlig findes ikke nogen Kile, der kan sammenlignes med de store danske Kiler af Flint.¹⁾ Flerheden af de norske Gjenstande ere smaa, enkelte endog ualmindelig smaa som Meislerne No. 139, der knapt er 2" L., og No. 204, der ikke er større end 1¹/₅", Pilespidsen No. 519 og som før bemærket alle Gjenstande fra Grude=Fundet. De fleste Kiler og Meisler ere ikke af Flint, af hvilken Stenart derimod næsten alle Spyd- og Pilespidserne ere forarbejdede; enkelte af Kilerne og Meislerne have været sønderbrudte og ere igjen reparerede.

¹⁾ Til Sammenligning har Musæet baade danske, og nogle faa svenske og amerikanske Oldfager af Sten.

Skolefterretninger.

Åar 1865—1866.

Skolens økonomiske Forfatning.

Regnskabet for det forløbne Aar 1865 stiller sig saaledes:

I n d t æ g t e r:

1.	Beholdning . .	50	Spd.	63	f
2.	Skolepenge . .	877	—	=	„
3.	Kommunens Bidrag	4145	—	=	„
4.	Statens Lønningstillæg . .	150	—	=	„
		5222			Spd. 63 f

U d g i f t e r:

1.	Lønninger . .	2561	Spd.	13	f
2.	Lys og Brænde .	102	—	58	„
3.	Bibliotheket . .	39	—	13	„
4.	Forffjellige Udgifter	1666	—	74½	„
5.	Beholdning . .	853	—	24½	„
		5222			Spd. 63 f

I ovenanførte Bidrag af Kommunen er foruden det bestemte Tilskud af 900 Spd. og Renterne af Skolens Grundfond 650 Spd. desuden medregnet Uddrag og Ren-

ter af de for Skolen optagne Laan, til et Beløb af 1430 Spd., tilsammen 2730 Spd. Disse Uddrag og Renter, der egentlig intet have at bestille med Skolens Budget, og saaledes ere Skolens Kassierer uvedkommende, ville for Fremtiden udgaa af Regnskabet. At Beløbet for Lys og Brænde har naaet det opførte Beløb, har væsentlig sin Grund deri, at det har været nødvendigt at opvarme Værelserne i nederste Etage, der vare og endnu tildels ere noget fugtige.

Renterne af C. C. Rønnebergs og Hustrues Legat have været uddelte til tre af Skolens Elever, der have nydt fri Skolegang; en af dem har desuden faaet Understøttelse til Indkjøb af Bøger. — Udbyttet af det andet Legat har der ikke været Anvendelse for: om de opsparede Renter er ingen Bestemmelse tagen, da Legatets Statuter endnu ikke ere approberede.

Ved Skolebygningen er ikke foretaget nogen væsentlig Forandring: endel Reparationer have været fornødne paa Grund af Bygningens Synkning, og lignende Udbedringer ville ogsaa fornødiges i indværende Aar. Inventariet er paa Grund af Skolens Udvidelse bleven forøget. Til Brug ved Undervisningen i Geografi har man, ved Kommunens Liberalitet, seet sig istand til at anskaffe hensigtsmæssige Kort og en vel udstyret Globus, hvorved et meget føleligt Savn er bleven afhjulpet.

Til Bibliotheket har Hs. Maj. Kongen foræret et Exemplar af Schives Myntværk. Forøvrigt er det forøget ved Indkjøb for det aarlige Bidrag og har desuden væsentlig Hr. Rjøm. N. Rønneberg og Universitetssekretær, Kammerherre Holst samt Kirkedepartementet at takke for Erhvervelsen af en større Samling af Værker; men, som det kan vides, savnes i mange Retninger de

uundværligste Hjælpemidler, som der dog nu er Haab om, at man om ikke lang Tid vil kunne tilveiebringe. Skolen har forresten ingen Samlinger, naar undtages nogle faa Fugle, der ere Skolen forærede af Oberstløjtnant Sommerfeldt, Adj. Schult og Løjtnant Blehr, af hvilken sidste man har faaet et ualmindeligt smukt Exemplar af *Strix bubo*. De nødvendige Apparater til en frugtbringende Undervisning i Naturhistorie fattes saaledes fremdeles.

Indre Organisation.

a. Embedsmænd og Betjente.

Ved Skolens Udvidelse blev, som i sidste Program paapeget, ogsaa en Forøgelse af Antallet af Skolens Lærere og Forandring i Fagfordelingen nødvendig. Løjtnant Blehr overtog Undervisningen i nyere Sprog og Geografi, 20 Timer, for en Gage af 200 Spd., og ved Delingen af Forberedelsesklassen i to opadstigende Klasser, hvoraf den nederste kaldes, som før, Forberedelsesklassen, den anden 1ste Fællesklasse, antoges C. Muldskreddal til Klasselærer i Forberedelsesklasser, med tre Timers daglig Læsning for 150 Spd. aarlig, og Timelærer D. Olsen som Klasselærer i 1ste Fællesklasse. Fra indeværende Mai Maanedes Begyndelse har under Løjtn. Blehrs

Fraværelse, Kand. theol. W. Bull fungerer i hans Fag. Forøvrigt er Lærerpersonalet uforandret.

Skolens Bedel, der er anvist fri Bolig i nederste Etage, og desuden har frit Brænde, har en Løn af 50 Spd.

b. Klasseinddeling og Disciplenes Antal.

Bed sidste Skoleaars Slutning vare Eleverne fordelte i tre toaarige Klasser. Deres Antal 61 forøgedes fra indværende Aars Begyndelse til 79; en Elev udgik paa Grund af Sygdom og en optoges i Aarets Løb. De have været saaledes fordelte:

1. Forberedelsesklassen . . . 16.
2. 1ste Fællesklasse . . . 18.
3. 2den Fællesklasse . . . 26.
4. 1ste Latinklasse . . . 12.
5. 2den Latinklasse (a) . . . 7.

Til Optagelse fra næste Skoleaars Begyndelse er hidindtil anmeldt 16 Elever, saa at Skolen, hvis den beholder sine ældre Disciple, vil komme til at tælle 95 Disciple, fordelte som før i 5 Klasser. 2den Latinklasse vil blive fuldstændig med to Afdelinger. Ved Forberedelsesklassens Deling fastfattes Betalingen for nederste Klasse som før til 6 Spd. aarlig; for 1ste Fællesklasse til 9 Spd. Betalingen i de øvrige Klasser er uforandret efter den oprindelige Plan.

c. Fagfordeling.

Mellem de enkelte Lærere have Fagene været saaledes fordelte:

1. Rektor:

Latin i 1ste Latinklasse a . . .	8	
Do. i 2den Latinklasse a . . .	<u>9</u>	17 Timer

2. Adjunkt Thaulow:

Religion i 2den Latinklasse . . .	2	
Do. i 1ste Latinklasse . . .	2	
Do. i 2den Fællesklasse . . .	3	
Norsk i 2den Latinklasse . . .	2	
Do. i 1ste Latinklasse . . .	4	
Do. i 2den Fællesklasse b . . .	5	
Tyds i 2den Fællesklasse a . . .	<u>5</u>	23 Timer

3. Adjunkt Wallem:

Græsk i 2den Latinklasse . . .	5	
Latin i 1ste Latinklasse b . . .	8	
Historie i 2den Latinklasse . . .	3	
Do. i 1ste Latinklasse . . .	3	
Norsk i 2den Fællesklasse a . . .	<u>5</u>	24 Timer

4. Adjunkt Schulz:

Mathematif i 2den Latinklasse . . .	4	
Do. i 1ste Latinklasse . . .	5	
Regning i 1ste Latinklasse . . .	1	
Do. i 2den Fællesklasse . . .	4	
Naturhistorie i 2den Fællesklasse . . .	2	
Historie i 2den Fællesklasse . . .	3	
Geografi i 2den Fællesklasse . . .	<u>3</u>	22 Timer

5. Løitnant Blehr:

Franff	i 2den Latinklasse . . .	2
Do.	i 1fte Latinklasse b . . .	4
Lydff	i 2den Latinklasse . . .	2
Do.	i 1fte Latinklasse . . .	4
Do.	i 2den Fællesklasse b . . .	5
Geografi	i 2den Latinklasse . . .	1
Do.	i 1fte Latinklasse . . .	2
		20 Timer

Fagenes Fordeling i de forskjellige Klasser sees af følgende Tabel:

Fag.	Forbered.kl.	1 Fællest.	2 Fællest.	1 Latinkl.	2 Latinkl. a.
Norsk	6.	6.	5 a. 5 b.	1 a. 3. . .	2.
Lydff			5 a. 5 b.	1 a. 3.	2.
Franff				4 b.	2.
Latin				8 a. 8 b.	9.
Græff					5.
Religion		4.	3.	2.	2.
Historie		3 b.	3.	3.	3.
Geografi		3 b.	3.	2.	1.
Naturhistorie			2.		
Mathematif				5.	4.
Regning	6.	4.	4.	1 a.	
Skrivning	6.	4.	3.	1 a.	
Tegning			2.		
Gymnastif			(2.)		(2.)
Sang			(2.)		(2.)
	18.	18. 24.	30. 30.	30. 30.	30.

I Aarets Løb er i de forskjellige Fag gennemgaaet:
I Latin. 1fte Latinklasse a. Heinrichsens Læsebog:
 Lette Læsestykker og Fablerne med tilhørende
 - Formlære, og mundtligt det Vigtigste af Rasmus-

og Sætningslæren, forsaavidt der har været Anvendelse for den, samt desuden en stor Del af de i Læsebogen optagne Fortællinger, tildeels kursforisk.

1ste Latinklasse b. 7 Feltherrer af Cornel (Alcibiades—Datames exkl.). De tre sidste Bøger af Phædrus. Formlæren samt de vigtigste Regler af Rafuslæren indtil Genitiv efter Madvig's Grammatik (4 Udg.) Skriftligt ere læste og ulæste Stykker af Cornel blevne oversatte, samt Rafuslæren indøvet ved lettere Exempler (efter Trojels Stiløvelser).

2den Latinklasse a. 8 Feltherrer af Cornel (Alcibiades—Datames inkl.) desuden kursforisk Hannibal, Hamilcar, Epaminondas og Pelopidas. Af Sallust's Jugurtha 32 Kap. De to sidste Bøger af Phædrus og 4—500 Vers af Ovid efter Bloch's Udvalg. Skriftligt afvexlende en ugentlig Oversættelse fra Latin til Norsk og fra Norsk til Latin af let historisk Indhold. Fortsat Gjennemgaaelsen af Grammatiken.

Græsk. 2den Latinklasse a. Det Vigtigste af Formlæren efter Curtius's Grammatik. Af Schinkl's Elementærbog 30 udvalgte Læsestykker og Fabler.

Norsk. 1ste Fællesklasse b. Jensen's Læsebog; lette Stykker efter Diktat; Øvelser i Analyse.

1ste Fællesklasse a. Indenadlæsning og Afskrift efter Bog.

2den Fællesklasse a. Udvalgte Stykker af Jensen's Læsebog ere oplæste og forkla-

rede; enkelte lette Digte ere læste udenad efter tidligere at være blevne gennemgaaede og forklarede. Det Vigtigste af Formulæren er gennemgaaet og indøvet ved Analyse; i sidste Halvaar er Løffes Grammatik benyttet. En ugentlig Diktat. Enkelte Fabler og Fortællinger ere blevne fortalte og forklarede og derpaa gjengivne mundtligt eller skriftligt.

2den Fællesklasse b. Jensen's Læsebog benyttet til Læsning og Analyse. I første Halvaar indøvedes Verbets Bøining med Benyttelse af Bojesens Sproglære. Senere benyttes Løffes Grammatik, hvoraf gennemgaaet Indledningen og det Væsentligste af Substantivets Bøining. Øvelse i Foredrag af udenadlærte Stykker, især Digte. Skriftlige Øvelser: Diktat og Gjengivelser af foredragne eller lærte Stykker af fortællende Indhold.

1ste Latinklasse. Læsestykker især af beskrivende Art af Jensen's Læsebog. I første Halvaar læstes, efter Bojesens Sproglære, Afsnittet om forskjellige Arter af Sætninger. Senere benyttes Løffes Grammatik, hvori blev gennemgaaet Indledningen og det Vigtigste af Substantivets Bøiningslære. Øvelser i Foredrag af udenadlærte Digte. Skriftlig Gjengivelse af foredragne eller lærte Stykker, Forandring af Poesi til Prosa, Øvelse i Brevstil og mere selvstændige Arbejder af fortællende eller beskrivende og skildrende Indhold. Et Arbejde hver Uge.

2den Latinklasse. Med Benyttelse af Lasens Læsebog er givet en kort Oversigt over Literaturhistorien fra Holberg til Ewald, ligesom efter samme Læsebog Mønstre fornemlig af nævnte Tidstrums Forfattere ere læste og forklarede. I første Halvaar læstes efter Bojesens Sproglære, Affnittet om Ordstilling. Senere er af Løffes Grammatik læst det første Affnit af Syntaxen. Øvelse i Foredrag af udenadlærte Stykker. Hveranden Uge en Stil — af beskrivende eller skildrende Indhold, Breve, Sammenligninger, Omskrivning af Ordspog, Karakteristik af historiske Personer.

Lydst.

2den Fællesklasse a. Øvelse i Læsning og Oversættelse samt Analyse med Benyttelse af Alholms Læsebog (omtrent 30 Pag.) Det Vigtigste af Bøiningsslæren med Benyttelse af Autenrieths Grammatik. Affkrift efter Bog.

2den Fællesklasse b. Alholms Læsebog fra Pag. 29—69 (undtagen Die Lehre der Natur) og fra Pag. 73—78. Autenrieths Grammatik til Kap. 16 om de sammensatte Verber, der er gennemgaaet under Læsningen, samt om Propositionerne.

1ste Latinklasse. Autenrieths Læsebog fra Pag. 90—128 (undtagen No. 39, 40, 41, 42 og 46). Af Poesi: Fabeln, Erzählungen und Parabeln No. 47, 48, 50, 56—59. Fybullen und Legenden No. 60—64. Balladen und Romanzen No. 65—69, 73, 81, 83, 87 og 90. Historische Darstellung. No. 131: Gustav Adolphs Tod og Belagerung von Jeru-

Jaalem. Mutenrieths Grammatik. Fra Begyndelsen til Ordbdannelselæren. Henvisning til de vigtigste syntaktiske Regler.

2den Latinklasse. Mutenrieths Læsebog fra Side 90—128 (undtagen No. 39—42 og 46). Af Fabeln, Erzählungen und Parabeln læst No. 47, 48, 50 og 56—59. Idyllen und Legendens No. 60—63, 65 og 66. Historische Darstellung: Gustav Adolfs Tod.

Franst. 1ste Latinklasse b. Malholms Læsebog fra Pag. 13—52 og 54. Fables undtagen No. 27. To Stykker af Contes des Fées; stadig Henvisning til Syntaxen og det Vigtigste af Formlæren efter Bloms Grammatik.

2den Latinklasse. Malholms Læsebog Pag. 79—123 undtagen No. 68, 73 og 74 af Anecdotes og Les enfants Flohrberg. Stadig Henvisning til Syntaxen.

Religion. 1ste Fællesklasse b. Det nye Testament til Apostlerne for det høie Raad, efter Bogts mindre Bibelhistorie, samt af Katekismen de fire første Parter med tilhørende Sententser.

1ste Fællesklasse a. Bibelhistorie: det gamle Testamente, og af Katekismen: De fire første Parter.

2den Fællesklasse. Det nye Testamentes Historie indtil Videlseshistorien efter Bogts Bibelhistorie. Loven, med Pontoppidans Forklaring. Udvalg af Psalmer (Weyels Samling benyttet).

1ste Latinklasse. Det nye Testamentes Historie indtil Videlseshistorien efter Bogts

Bibelhistorie, med stadig Benyttelse af de hellige Skrifter. Bønnen og den 1ste Troesartikkel efter Pontoppidans Forklaring.

2den Latinklasse. Det nye Testaments Historie til Palmesøndag, med Benyttelse af Bogts større Bibelhistorie. Troeslæren indtil Læren om Kirken, efter Pontoppidans Forklaring. De hellige Skrifter ere stadigt benyttede.

Historie. 1ste Fællesklasse b. L. Petersens Historie indtil Christian den 2den.

2den Fællesklasse. Nissens Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder: Den gamle Historie i Korthed gennemgaaet. Middelalderens Historie.

1ste Latinklasse. Middelalderens Historie indtil „De skandinaviske Riger“ efter L. K. Daas Lærebog.

2den Latinklasse. Middelalderens Historie indtil „De skandinaviske Riger“ efter L. K. Daas Lærebog. Enkelte Partier ere for Oversigts Skyld blevne gjensfortalte i lette skriftlige Opgaver.

Geografi. 1ste Fællesklasse b. Efter S. Petersens geografiske Læsebog kort Oversigt over den politiske Geografi, efterat det Fatteligste af den mathematiske og fysiske Geografi var gennemgaaet.

2den Fællesklasse. Geelmuydens Geografi for Begyndere. Indledningen. Oversigt over Europa. Rusland indtil Enden.

1ste Latinklasse. Platous Geografi for Mellemklasserne. Fra Norge til Preussen.

2den Latinklasse. Platous Geografi for Mellemklasserne. Fra Sverige til Italien inkl.; under Repetitionen tillige Norge gjengaaet.

Naturhistorie. 2den Fællesklasse. Siebkes Lærebog. Iubledningen og Juglene.

Mathematik. 1ste Latinklasse. D. J. Brochs Arithmetik. De to første Bøger med dertil hørende Opgaver (§§ 51—54 forbigaaede) og 4de Bog indtil Ligninger af anden Grad.

2den Latinklasse som i 1ste Latinklasse.

Regning. 1ste Fællesklasse a. De 4 Species i hele ubenævnte Tal.

1ste Fællesklasse b. De 4 Species i ubenævnte Tal. Forberedelse til Regning med almindelig Brøk, samt Additio, Subtractio og Multiplikatio af samme.

2den Fællesklasse a. Åstrands Regnebog. De 4 Species i Hele og Brøk indtil 4de Affnit om Decimalbrøk.

2den Fællesklasse b. Åstrands Regnebog til 7de Affnit om Regula de tri.

1ste Latinklasse a. De fire Species i Hele og Brøk.

I Forberedelsesklassen har Undervisningen, som ovenfor antydet, kun dreiet sig om Skrivning, Regning og Læsning og indskrænket sig til de nødvendigeste Begyndelsesgrunde.

Siden Skolen traadte i Virksomhed, har flere Spørgsmaal gjennem Cirkulærer fra Kirkedepartementet været dens Lærere forelagte til Betænkning. Det Første angik Forandringer i §§ 12 og 13 i det for Examen artium gjældende Reglement; i hvilken Anledning man udtalte sig for Gjenoptagelsen af fuldstændig Repetition af de i Skolen gennemgaaede Forfattere. Det Andet angik Forandring i Betingelserne for Udgang til at underkaste sig Examen artium. I Henhold til de i Cirkulæret anførte Grunde udtalte man sig for det Usikkelige i en Forandring af de bestaaende Forhold; men fandt ikke, at de Midler, der vare bragte i Forslag for at hindre Misbrug af Dimission vilde føre til det tilsigtede Diemed, som antoges snarere vilde opnaaes dels ved Fastsættelse af Tiden for rejserede Kandidater til paanyt at fremstille sig til Examen og i Indskrænkning i Udgang til hyppigere Forsøg, dels i Ordningen af selve Examen, i hvilken sidste Henseende man henpegede paa det Usikkelige i at optage Norst som mundtligt Fag, og at Udfaldet af Prøven deri tillægges tilbørlig Vægt. Endelig har den sidst nedsatte Skolekommissions Forslag til Ordning af vort høiere Skolevæsen været forelagt til Erklæring. Det Resultat, hvortil Overveielserne førte, udtalte man i nedenstaaende Betænkning:

„Den for de saakaldte kombinerede Lærd- og Realskoler nu gjældende Plan har, som bekjendt, været fulgt siden 1848. Allerede før den traadte i Kraft var man opmærksom paa, at den indeholdt Bestemmelser og var bygget paa Principer, der i deres Gjennemførelse ikke kunde andet end virke skadeligt paa Skolens Gjærning og hindre dens regelmæssige og jævne Fremgang. Erfaringen har tilfulde godtgjort, at den Frygt, man dengang nærede, var begrundet: toaarige Klasser, der i og for sig er et Onde,

maa i Forbindelse med Kombination i samme Klasser af Elever med væsentlig forskjellig Skoledannelse nødvendigvis haade bringe Forvirring i Undervisningsmetoden og standse Udviklingen, idet man under saadanne Omstændigheder ikke længere har at kæmpe alene med de Ulemper, som Forskjel i Elevernes Anlæg og Flid, hjemlige Forhold og Omgang i det Hele fremkalde, og som i og for sig ere saa store, at de lægge Beslag paa Skolens fulde Kraft, om den skal blive istand til at hæve dem, eller blot nogenlunde beherske dem. Skal der derfor kunne tænkes paa en virkelig Forbedring af vore Skoleforhold, paa en Reform, der kan iværksætte en rigtigere og mere frugtbringende Anvendelse af Skolens Kræfter, maa først og fremst de nævnte Hindringer for dens ordentlige Virksomhed bortryddes, og derefter en Ordning søges iværksat, der uden at gjøre for store Krav paa pekuniære Opofrelser, imødekommer de Fordringer, der med Grund kunne gøres til Skolen i vor Tid. Og en saadan Ordning vil vel kunne opnaaes, naar man ikke vil stille andre eller større Fordringer til Skolen, end det ligger i dens Natur og velforstaaede Interesse at tilfredsstille, og vil holde den inden de Grændser, som maa sættes for den som kun forberedende og almindeligdannende, og som den ikke tør overskride uden at tabe det, der skal udgjøre dens egentlige Væsen og sande Værd. Skolen maa søge sin Styrke i sin Begrændsning: noget den maa fastholde saameget stærkere i vore Dage, der, mere end nogen anden Tid før, true den med Splittelse og Overlæselse.

Hvad der fremkaldte den nugjældende Plan, var for en Del Hensyn til pekuniære Omstændigheder og dernæst Ønsket om at imødekomme Fordringer, der i realistisk Retning stilledes til Skolen. Hvad det Økonomiske angaar

har Kommissionen i de sammenlignende statistiske Opgaver, den leverer, vist, at vort Land forholdsvis yder mindre, end andre, til sit høiere Skolevæsen og finder derfor, at det uden Ubillighed kan forlanges, om det skulde være fornødent, at der gjøres yderligere Tilskud til en Sag, der vel i saa høi Grad som nogen anden kan siges at være en Almefag. Fordringerne i saa Henseende tro vi imidlertid ikke ville blive forøgede, hverken efter Kommissionens eller efter den Plan, vi skulle tillade os at foreslaa. Det andet og ikke mindre væsentlige Hensyn var det, der toges til de Klager, der havde reist sig og senere stadigen have gjentaget sig, over, at de saakaldte Realfag ikke i vore Skoler ere komne til deres Ret, eller have faaet den Plads og læres i det Omfang som de under vor Tids Udvikling i den Retning antages at kunne gjøre Krav paa. Vi skulle ikke her vidtløftigt indlade os paa et Strids-spørgsmaal, der saa ofte og grundigt er blevet behandlet, men kunne ikke undlade i Korthed at paapege den paaafaldende Modsetning mellem disse Klager og den Kjendsgjerning, at selv den, som det hedder, ubetydelige og utilfredsstillende Udgang, man har til at erhverve Kundskab i Realfagene, ikke paa langt nær bliver benyttet i den Udstrækning, som Skolerne tilbyde; hvorfor det ikke synes at være uberettiget, at søge Grunden i andre, Skolen uvedkommende Forhold, der ikke lade sig rette ved nogen Skoleplan. Hvad dernæst Fagene selv angaar, kan det naturligtvis ikke falde Nogen ind hverken at negte deres Betydning for et Lands materielle Udvikling, eller paa nogen Maade at ville fraskrive dem deres Indflydelse paa Dannelsen og Landsudviklingen i det Hele taget, uden at det dermed dog er givet, at de alene eller væsentlig ville være istand til at være Almendannelsens Grundlag. Sees her

til disse Fags egen Historie og deres Udvikling gjennem Læberne, viser det sig, at de først efter en lang forudgaaende Udvikling i anden Retning ere komne op og skredne frem, og at de saaledes selv maa have trængt til et Jordannelsens Fundament for at kunne holdes oppe og fremmes. Allerede heri synes at ligge en Anvisning til den Vej, man har at gaa og hidtil har fulgt ogsaa i Skolen, aldenfrem Udviklingen hos det enkelte Individ skrider frem efter samme Love som hos Slægten, og det synes ialtfald at tale for, at de saakaldte historisk-ethiske Fag har sin Berettigelse paa Dannelsens første Stadium, og at de i det Store som i det Smaa, i Livet som i Skolen, har vist sig i Besiddelse af Evne og Kraft til at være Bærer og Grundvold for de Bygninger, som særegne Anlæg eller Tilbøieligheder senere maatte føle Kald til at opføre. Det er nok ogsaa til den Erkjendelse, at de forskellige Forsøg, man andensteds har gjort paa at forandre disse Forhold inden Skolen, har ledet, og det er nok ikke i Preussen alene, at man er kommen til det Resultat, at det gamle Fundament var det sikreste og varigste.

Efter disse Bemærkninger, som vi have anseet det fornødent at forudskikke til Begrundelse af de Forandringer, vi ville tillade os at foreslaa i Kommissionens Plan, skulle vi nu gaa over til denne selv.

Kommissionen gaar ud fra det Unskelige i at „der kunde findes en saadan Ordning af den høiere Skole, at Undervisningen, uden at noget berettiget Krav krænkedes, blev indtil et senere Alderstrin fælles for alle dem, som ønskede at erhverve en høiere Dannelse“ og tillægger en saadan Ordning stor Vægt, navnlig af den Grund, „at den Mængde Individuer, som i Skolerne modtage en fælles Undervisning, gennem dette Fællesskab i Dannelse vilde knytte de

forforskjellige Samfundsklasser inderligere til hverandre, ligesom den medfører den Fordel, at Balget af Livsbane uden Ulempe kan opfattes til en saa moden Alder, at det er muligt med større Sikkerhed at bedømme baade Anlægget og Lysten“.

Fra dette Standpunkt har Kommissionen ogsaa som et fælles Grundlag for Undervisningen i Latin- og Realgymnasiet foreslaaet en Fællesskole. Men, som det viser sig er Principet, for at kunne lempes efter de flere Krav, der antages at ville gjøres gjældende, og som Kommissionen har anseet det nødvendigt at imødekomme, ingenlunde bleven befulgt, tværtimod opgivet endog paa et Stadium, der fører Splittelsen endnu længere ned, end Tilfældet var i vore nu kombinerede Skoler. Sammenligner man nemlig Planen for disse med den foreslaaede Ordning, vil man se, at Fællesskabet der først ophørte med det fyldte 12 Aar, her derimod i 11 Aars Alderen. Forskjellen i Undervisningen bestod efter den gamle som efter den nye Plan i de første Latin- og Realklasser væsentlig i, hvad man for begge meget godt kan betegne med Udtrykkene Latinlinien og Engellsklinien. Den foreslaaede Plan vil saaledes neppe virke mere end den gamle for Fællesskab i Udvikling. Undervisningen i de nævnte Sprog, Latin og Engelsk, vil meget snart vise sin forskelligartede Indflydelse paa Eleverne, og føre til ikke ringe Uoverensstemmelse, noget, som allerede ligger i selve disse Sprogs Natur. Men selv bortseet derfra, maatte stor Ulighed fremkaldes ved den Stilling, de hver især har faaet i de forskjellige Afdelinger af Fællesskolen, idet der nemlig i Latinlinien i de fire Klasser læses 6 Timer ugentlig Latin, medens derimod i Engellsklinien Timeantallet for Engelsk er aftagende og den overskydende Tid tillagt Fri-

haandstegning. Det er derfor heller ikke ganske klart, hvorledes der, under saadanne Forhold vil, som Kommissionen ytrer, kunne blive Anledning til at „høste belærende Erfaringer baade om det latinske og det engelske Studiums Betydning for Almendannelsen“, et Forsøg, som det desuden i og for sig kunde synes meget betænkeligt for Skolen at indlade sig paa. Kommissionen gjør dernæst opmærksom paa, at det, saaledes som Latin- og Realgymnasiet er ordnet, rimeligvis vil blive Latinlinien der vil blive benyttet, da „de Disciple, for hvem det ikke allerede paa det Punkt, hvor Latin—Engelsk indtræder, er en afgjort Sag, at de ved Fælleskursets Slutning enten skulle standse sin Skolegang eller gaa over i Realgymnasiet, maa for at holde sig Valget mellem begge Gymnasier aabent forudsættes at ville foretrække Latinlinien for Engellslinien“. Men derved vil den Valgfrihed, som Fællesskolen skulde byde, i Realiteten være næsten ganske illusorisk, da det kun er lidet rimeligt, at der vil være Mange eller endog Noget, om hvem der allerede i en Alder af 11 Aar med Bestemthed vil kunne tages nogen saadan Bestemmelse, og selv om det med Mange med stor Sandsynlighed kunde gjøres, maa det dog indrømmes, at det var tjenligst selv for dem, at Skolen ordnedes saa, at dette Valg kunde udsættes endnu i flere Aar. Dette kan naturligvis kun ske derved, at det virkelige Fællesskab fortsættes, og for at opnaa dette har man, som Kommissionen ogsaa har været opmærksom paa, kun et Valg: at udelukke et af de nævnte Sprog. Efter det af Kommissionen selv Anførte er Engelsk ikke nødvendigt for Gjennemgaaelse af Realgymnasiet og desuden let at tilegne sig fiden, medens Latin derimod baade kan føre igjennem dette og er nødvendig for Latingymnasiet. Den simpleste Vej at gaa synes derfor

at være den, at udelukke Engelsk paa det Stadium, hvorpaa det nu er foreslaaet og gjøre Latinen obligatorisk Fællesskolen igjennem for alle Elever. Naar Engelsk foreslaaes udelukket — hvilket Fag i Realgymnasiet, med Udelukkelse af Latin, forholdsvis bør have samme Stilling som Græsk i Latingymnasiet — da er det, fordi Latin, for at benytte en af de senere Udtalelser i denne Sag, paa Grund, blandt Andet, „af den Forskjel, der finder Sted mellem dets og vore nyere Sprogs hele Bygning, til samme Tid som de dog alle have et umiskjendeligt Slægtskabs Præg, maa ansees for det fortrinligste Middel til at udvikle Sprogerven og Sprogandsjen“. Man finder Udelukkelsen af Engelsk saa meget mindre betænkelig, som dette Sprog, efter Kommissionens Plan, synes at være opstillet alternativt med Latin væsentlig for de Elevers Skyld, der skulle slutte deres Skoledannelse i Fællesskolen; og som der for disse Elever — men ogsaa kun for dem — vil være Anledning til at stille det alternativt med Fransk og lade det meddeles, om det skulde være ønskeligt, i større Udstrækning. En saadan Ordning vil ikke kunne have nogen skadelig Indflydelse hverken paa Undervisningens Ensartethed forresten i Fællesskolen selv eller virke hindrende for dem, der ville indtræde i noget af Gymnasierne. De nævnte Elever ville saaledes altsaa komme til at lære to levende Sprog Tydsk samt enten Engelsk eller Fransk. Og tages i Betragtning de Forhold, hvorunder sandsynligvis alle de ville komme til at virke, der ere saaledes stillede, at de maa afslutte deres Skoledannelse i en saa tidlig Alder, er det ikke rimeligt, at de i Regelen ville komme til at tiltrænge en mere udvidet Sprogkundskaab; men ialtfald antages det ikke, at der af Skolen med Grund kan fordres større Hensyn. Hvad Sprogundervisningen forøvrigt og

navnlig Tilgangen af nyt Stof angaar, maa det betragtes som et væsentlig Gode, at der bliver givet Eleven Tid til at samle og ordne det Læste, førend han tager fat paa noget nyt, og det maa derfor erkjendes som en væsentlig Fordel, at der er lagt 2 Aar imellem hvert nyt Sprogs Indtræden. Naar derimod Kommissionen lægger Tydsff som Grundvold for Sprogundervisningen og fører denne ned til det 9de Aar, da kunde vel derimod være adskilligt at indvende. Baade forekommer det i og for sig betænkeligt at begynde den egentlige Sprogundervisning paa et saa lavt Trin*), og derved tillige nødvendiggjøre en saa lang daglig Skolegang i den unge Alder, og desuden frygte vi for, at det Princip, der, som bekjendt, har bragt Faget ind i Skolen paa dette Stadium, ikke med Føie kan anvendes paa Sprogundervisning paa det Standpunkt, her er Tale om. Thi hvad Kommissionen udtaler med Hensyn til Indflydelsen af den nuværende Ordning af Sprogundervisningen, at „den spreder og forvirrer Opfatningen, da Disciplene ikke formaa at betragte og sammenligne Sprogene fra et mere selvstændigt Standpunkt“, kan vel med endnu mere Grund anvendes her. For Principets Gjennemførelse maa der stilles Krav til Evner, som ikke ere og vel heller ikke saa tidligt bør søges uddannede hos Barnet, uden Skade for dets naturlige og sunde Udvikling. Men da vi antage, at Sprogene paa det omhandlede Skoletrin maa blive lærte uden nogen streng Gjennemførelse af det nævnte Princip, og da vi indse det Vanskelige i, under de forhaandenværende Forhold, at istandbringe en for alle Skoler gjældende anden Ordning,

*) Noget turde maaffe vindes om man gav Norssk og Tydsff et noget forandret Forhold og lagde mere Vægt paa Modersmaalet.

har vi ikke villet foreslaa nogen Forandring, i hvormeget vi end fra vort Standpunkt af maatte kunne ønske den. Men vi kunne ikke tilbageholde vor Frygt for, at Skolen ved at lægge et Sprog til Grund for Sprogundervisningen, som den senere opgiver, skal tabe i Enhed og Styrke.

Hvad de i Planen optagne fysiske Fag angaar, Naturhistorie og Naturlære, maa vi, efter hvad vi ovenfor ialmindelighed have udtalt, ønske det første Fag udsat til et senere Stadium og begrændset i dets Omfang, og det andet Fag borttaget, hvis Berettigelse sees begrundet væsentlig paa dets formentlige Nødvendighed for den fysiske Geografi. Thi som Kommissionen selv fremhæver, „kunde der vel næres Frygt for, at Undervisningsplanen bliver nødt til at omfatte saa mange forskellige Ting, at derved maa afstedkommes dels Overlæselse, dels Forvirring, og af denne Grund kunde det synes ønskeligt, at der under Geografiundervisningen selv meddeltes alt det Stof af Naturvidenskaberne, som udfordres til Forstaaelsen af den fysiske Geografi, medens man derimod kun beholder en enkelt Gren af Naturhistorien, for ved en mere i det Enkelte gaaende Betragtning „at vække Sandisen for Fænomenet“. Til Fordel for en saadan Ordning kan medrette anføres, at den Stofmængde, som Eleverne paa denne Maade modtage, bliver mindre i Omfang.“ Heri synes at ligge langt mere overveiende Grunde imod at give dem den Plads og det Omfang, de have faaet, end der ligger Anbefaling for dem i den Betænkelse, Kommissionen har fundet i, at man for den fysiske Geografies Bedkommende skulde være nødt til „at gjøre Excursioner snart til Fysiken og Kemien snart til Mineralogien og de øvrige naturhistoriske Fag“; thi hverken ville disse „Excursioner“ i og for sig behøve at være mange eller vidtløftige, og

nærmere beseet vil desuden den specielle Undervisning i de nævnte Fag i Skolen dog vel ikke kunne blive at betragte som andet end Streiftog efter en større Maa-lestok og af en temmelig alvorlig Natur. Det er derfor lidet beroligende, naar Kommissionen, der som paavist ikke har været uopmærksom paa det Betænkkelige i Ordningen, tilføjer, „at denne Undervisning, ligesaa lidt som den naturhistoriske, bør omfatte mange Enkeltheder, men med Ro og tilstrækkelig Udførlighed behandle de vigtigste Optringer af Naturkræfterne“. Desuden forekommer det os, at den fysiske Geografi paa en anden Maade meget vel kan udfylde sin Plads i Skolens Tjeneste. Vore Anskuelser i saa Henseende kunne vi ikke give noget bedre Udtryk end ved at anføre, hvad en anseet Pædagog *) har udtalt om denne Gjenstand. „Det er utvivlsomt at den geografiske Disciplin under sin fortsatte Udvikling vil kunne give betydningsfulde Bidrag til den alsidige Forstaaelse af Livet. Men naar det maaske netop er Erkjendelsen, eller dog i al Fald Forudsølelsen af denne den geografiske Videnskabs Betydning, endnu mere end selve Hensynet til Nyttens og Brugbarheden af de fysiske Kundskaber, som i vore Dage har givet Fordringerne til Undervisningen i den fysiske Geografi en større Udvidelse og en større Vægt end nogen- sinde tilforn, saa maa Skolen for ikke at blive et blindt Redskab for et i pædagogisk Henseende aldeles uklart Formaal, holde fast paa, at den heller ikke her har med Videnskaben at gjøre som Maal, men kun som Middell, og at den maa vogte sig for at forverle sin Opgave med Specialskolens. Den Betydning, som den fysiske Geografi har for den almindelige Skole, bestaar ikke deri, at den til-

*) F. Lange. Skolen og Livet. Pag. 363.

fører Skolen et nyt Middel til Dvælsen og Udvidelsen af den objektive Sands — — — — dens egentlige pædagogiske Fortjeneste ligger i den Eiendommelighed, hvormed den vækker Opmærksomheden for Betydningen af Livets fysiske Betingelser og saaledes i Virkeligheden udvider og udvikler Synet for det ideelle Liv eller Sandsen for Ideen. Fra dette Synspunkt af bliver den uundværlig for Skolen som opdragende Institution og virker bestomere, jo mere Skolen forstaar at underordne den sit opdragende Princip eller at afvinde den dens eiendommelige formalistiske Kraft. Thi naar det ogsaa her ikke gjælder om at meddele Barnet Meget, men at udvikle dets Trang og Evne til selv at tage Mere, saa faar Undervisningen i den fysiske Geografi ikke sin Betydning derved, at der meddeles Barnet de Resultater, hvortil Videnskaben maaffe er kommet, eller derved at den giver Barnet en færdig Oversigt over alle de fysiske Forhold eller en fuldstændig „ren“ Geografi med de færdige Svar paa alle Spørgsmaal, som maaffe kunne komme frem, eller maaffe ikke, men den faar kun da sin sande Betydning, naar den har bragt det dertil, at Individet ogsaa efter sin Skolegang selv spørger, fordi det gennem Undervisningen er kommet til dets Bevidsthed, at Kundskaben til de fysiske Bestemmelser, Kundskaben til Stedet, hvor, og de stedlige Forhold, hvorunder denne eller hin Begivenhed er foregaaet, er en væsentlig Betingelse for den fulde Forstaaelse af den.“

Ogsaa Regning og Mathematik synes, uden Skade for deres Betydning for Skolen, at kunne taale nogen Indskrænkning i Tid og hjælpe sig med 1 Time mindre ugentlig i de fire sidste Klasser. Den Tid, der ved saaledes at begrænse Fællesskolens Cyklus vil indvindes, vil fordelagtigst tages til Anvendelse for Modersmaalet, Historie

og Religion, hvorved disse Fag ville kunne faa en mere fylldig og derved mere frugtbringende Udvikling i Skolen. Forøvrigt antages, at det Maal, der er sat i de forskjellige Fag, uden synderlig Vanskelighed vil kunne naaes. Naar Fordringer enkeltsteds, som i Norst, forekomme noget store, ligger det vel mere i Udtrykket end i Tanken; og de opførte Enkeltheder i den foreslaaede Undervisningsplan ere vel snarere at opfatte som Antydninger til Veiledning end som bestemte Regler. Ved Ordningen af Afgangseramen finder man Intet at bemærke.

For Fællesskolen foreslaaes altsaa følgende Plan:

	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15
	Mar.	Mar.	Mar.	Mar.	Mar.	Mar.
Norst	6	6	4	4	3	3
Tydst	5	5	3	3	3	5
Latin			6	6	6	6
Religion	3	3	3	3	2	2
Historie	3	3	3	3	3	3
Geografi	3	3	2	2	2	2
Regning	4	4	4	4	6	6
Mathematisk						
Konstruktionstegning		2	1	2		
Naturhistorie			2	2	2	2
Frihaandstegning	2	2	1			
Skrivning	4	2	1	1		
Fransk (eller Engelsk)					3	3
	30	30	30	30	30	30

Bed de foreslaaede Forandringer ville de væsentligste af de Mangler, som paa det her omhandlede Stadium findes ved Organisationen af vore nuværende Skoler, formentlig være hævede, idet der er sørget for en for alle

ensartet Udvikling gennem 1aarige Klasser*), og der er optaget saa mange Fag og i saa stort Omfang som Skolen tillader det, og tiltraenger det for den forberedende Uddannelse af Elevernes forskjellige Evner, og der desuden er taget Hensyn til de Elever, for hvem Fællesskolen maa blive at betragte som den affluttende Dannelsesanstalt, et Hensyn, der ikke bør bevirke større Modifikationer, end Skolens Interesse forresten kan taale og Elevernes Alder og Udvikling kan bære.

Efter den fortiden gjældende Ordning er den forberedende Dannelse væsentlig henlagt til Skolen og tænkt affluttet ved Andenexamen. Naar man nu vil dele ogjaa Skolen i to affluttede Kurser, har man fornemlig havt til Hensigt, at forebygge Elevernes Overanstrengelse ved at hindre dem fra paa engang at maatte sprede deres Kræfter paa altfor mange og uensartede Fag, og desuden finde en Plads, der passende skulde kunne anvises Udenfor i selve Skolen. Skal det Første opnaaes, maa der ved Afflutningen bortgaa endel Fag, og i det andet Kursus ikke komme noget Nyt til, ialtfald ikke Noget, der enten

*) Naar Kommissionen har tænkt sig 1ste Klasse 1½aarig, vil dette formentlig vise sig uholdbart i Praxis. Vi have ialtfald ikke kunnet gjøre os klart, hvorledes Kommissionen har tænkt sig Sagen ordnet. Optagelsen af nyt Kuld i Klassen ved andet Halvaars Slutning maa nødvendigvis volde Bryderi i Klassen selv og forstyrre Undervisningen navnlig i Sprogene; saavidt sees, har Kommissionen heller ikke berørt dette undtagen for et Fags Vedkommende, nemlig Geografi. Opflytningen til den høiere 1aarige Klasse vil der fremtalbe de samme Ulemper. Forøvrigt vil det være at antage, at Elever i 9 Aars Alder vil kunne præstere hvad der fordres til Optagelse, saameget mere som det er at vente, at der ved de fleste Skoler, hvor det maatte være fornødent, vil blive oprettet Forberedelsesklasser.

er altfor uensartet med det Tilbagestaaende, eller altfor meget overgaar det Afsluttede i Vanskelighed. Kommissio-
nen opregner ogsaa flere Fag, der ere borttagne som Let-
telse. Men betragter man Skolen i dens nuværende Skif-
telse og sammenligner den med den foreliggende nye Plan,
maa man uden tvivl komme til det Resultat, at Fællessko-
len, selv med de indskrænkende Modifikationer vi have til-
ladt os at foreslaa, idetmindste stiller ligesaa store Krav til
Elevernes Evner og Tid for samme Aldersgrændse, som
den gamle. Den Lettelse, som de borttagne Fag skulde
give, navnlig i Latin-Gymnasiet, kan neppe stilles ved
Siden af det større Arbejde, som det nye Fag, Oldnorsk,
og de forøgede Fordringer i andre, som Mathematik, ville
paalægge, hvorved man har draget ind i Skolen en ikke
ringe Del af hvad der nu henhører under Andeneramen,
og saaledes inden den nuværende Skoles Aldersgrændse
sammenbrængt et baade større Antal Fag og en forøget
Kundskabsmasse. Men maa det indrømmes, at det er
langt lettere for Eleverne at fortsætte med Tydsk og
Geografi, end at lære et nyt Fag, som Oldnorsk dog
maa kaldes, og som vil fordre ikke liden Tid og An-
strængelse, naar det skal læres med den Grundighed, som
Skolen maa fordre i Alt, hvad der optages i den, og
som dette Fag desuden bør have forøget Fordring paa,
hvis det ikke altfor meget skal forfeile den tilsigtede Hen-
sigt, saa maa der selvfølgelig i det andet Kursus blive
stillet i den Grad forøgede Fordringer til Eleverne, at
det vil være at befrygte, at der, endnu mere end tidligere,
vil reise sig grundede Klager over Overanstængelse og
Overlæselse. Det turde saaledes atter have vist sig, at
det vanskeligt lader sig gjøre at indføre noget Nyt, naar
man, hvorom man synes enig, ikke vel kan opgive noget

af det Gamle, eller man ikke finder det tilraadeligt ved Siden af den humanistiske Dannelse at opstille en helt og fuldstændigt gennemført realistisk Plan. Heldigst for Latingymnasierne forekommer det os derfor at det vilde være, om Oldnorsken beholdt den Plads, den hidtil har haft ved Andenexamnen, hvor det desuden kunde gøres til tvunget Fag. Den Udgang, der har været til Kundskab i det, har hidtil været jævnt benyttet og baaret rige Frugter; og neppe er det at antage, at det optaget som foreslaaet i Latingymnasiet kan have synderlig større Indflydelse enten paa det Folkelige i Opdragelsen eller paa det Nationale i Sprogudviklingen — thi dertil maatte det indføres paa et ganske andet Trin i Skolen og læres under ganske andre Forhold — eller at noget af de nævnte Hensyn skulde lide noget særdeles ved Udsættelsen i nogle Aar. Optagelsen af det i Skolen synes at være langt mere betænkelig. Ved desuden at indskrænke sig til de Fag, der have tilbage fra Fællesskolen, med Udelukkelse af Lydsf og Geografi og Indskrænkning af Mathematik til det nuværende Maal, vilde man, foruden at skaffe nogen Lettelse, desuden have den Fordel at kunne ofre saa meget mere Tid og Kraft paa det nye Sprog Græsk, og de tilbageblevne Fag og da navnlig paa Norsf, hvori Forbringerne stilles temmelig høit, men hvortil der forholdsvis kun er anvist liden Tid, især naar det halve Timetal skulde anvendes til Oldnorsf. Men vil man endelig have dette Fag ind i Skolen, da vil det vistnok retteft udsættes til 2den Klasse; thi at begynde paa to saa vanskelige Fag som Græsk og Oldnorsf i et Aar vil for Clever i den Alder dog nok blive for meget. Med Hensyn til de øvrige Undervisningsgjenstande antager man, at Latinen vil kunne hjælpe sig med 10 Timer ogsaa i de øvre Klasser, og at

Undervisningen i Græff vil bære større Frugter, om man begyndte med fex Timer og læste 8 i sidste Klasse, da Eleven der, med større Sprogkundskab og Udvikling i det Hele, vil kunne høste større Nytte af en udvidet Læsning. Hvad det Stof angaar, der er optaget til Gjennemgaaelse, maa vi fremdeles foreslaa, at en Tragødie samt noget af Plato og Demosthenes gjøres obligatorisk, da man ellers ved de af Kommissionen stillede Alternativer kan indskrænke sig til at læse Xenophon, Herodot og Homer og saaledes forblive ubekjendt med flere af de væsentligste Retninger af den helleniske Landsudvikling. Den indvundne Tid tænkes da foruden til andre Fag anvendt til Religion, hvori det foreslaaede Maal neppe vil kunne naaes med 1 Time ugentlig, naar Undervisningen skal drives med den til Fagets Betydning svarende Ro og udførlige Grundighed.

Vor Plan for Latingymnasiet bliver da følgende:

	15—16 Mar.	16—17 Mar.	17—18 Mar.
Norff . . .	4	4	4
Latin . . .	10	10	10
Historie . .	4	4	3
Religion . .	2	2	1
Mathematik .	2	2	2
Fransff . . .	2	2	2
Græff . . .	6	6	8
	30	30	30

For Realgymnasiet synes Forholdene at stille sig anderledes; men vi mangle Erfaring for at kunne afgjøre, om Oldnorff her, uden synderlig Fare for Overanstrengelse, kan optages ved Siden af Engelsff. Dog forekommer det os nødvendigt, at disse Sprog i Forbindelse med Modersmaalet maatte tillægges flere Timer, der formentlig

vil kunne affees fra de mathematifke Fag, for at kunne læres i den Udftækning, hvori Skolen har til Opgave at meddele dem; ifær hvis de naturvidenfabelige og mathematifke Discipliner faa den Indftækning, fom de kunne gives ogfaa i Realgymnafiet, naar der tages Hensyn til, at ogfaa dette først skal faa fin endelige Afslutning ved Univerfitetet i Andenexamen.

Bed den Ordning, Kommiſſionen har foreflaaet for den ſkriftlige Prøve til Examen artium, ville udentviol ikke uvæſentlige Fordele opnaaes*). Hvad Opgaverne angaar, maa vi efter den Betydning, Mathematiken efter vor Opfatning har for den humaniftiſke Dannelſe, foreflaa, at den ſkriftlige Prøve i dette Fag opgives. Paa Grund af den betydelige Lettelſe, der er givet Examinanderne i latinfk Stil, baade hvad dennes eget Indhold angaar og ved Tilladelſe af Brug af Lexikon, synes ikke høiere Karakter end 4 at burde taales. Karakteren for den hiſtorifke Opgave synes enten at burde ſlaaes ſammen med Karakteren for norſk Stil, eller beholdes ſærſkilt, da det viſtnok med Grund er fremhævet, at det ſkriftlig hiſtorifke Arbejde er at betragte ſom „Udtrykket for Frugten af den ſpecielle hiſtorifke Dannelſesretning, omtrent lige med Udarbeidelſen i Modersmaalet — Blomſten af enhver Almendannelſe“. — Iſtedetfor den mundtlige Prøve i Oldnorſk foreflaaes, efter det ovenfor Anførte, Prøve i Norſk, eller, hvis Oldnorſk ſkal optages i Skolen, Norſk og Oldnorſk. For-

*) Den Høitidelighed, hvormed Nabningen af de ſkriftlige Opgaver ved Skolerne ſkal foregaa, ønskedes helſt borte, da Sagen uden nogen Skade kan og viſtnok ogfaa bør være overladt Skolens Lærere.

bringerne i Modersmaalet tænkes da nyere bestemte, saa at der, foruden det almindelige Overblik, fremhæves visse Perioder af Literaturhistorien, der især have været fremtrædende, og bestemte Forfattere, hvis Betydning har været større, som Noget, der skulde gøres Rede for.

Til Andenexamen, der fremdeles bliver at betragte som Afslutning af Almendannelsen og saaledes vil komme til at indtage væsentlig samme Stilling til Skolen som nu, foreslaaes for Latinalgymnasierne Oldnorsk og et af de gamle Sprog, Latin eller Græsk, samt Fysik og Filosofi som tvungne, de øvrige af Kommissionen paaagebde som valgfrie Fag. For Realgymnasierne et af de nyere Sprog, samt Historie og Filosofi som tvungne, de øvrige som valgfrie.

En saadan Ordning af Skoleforholdene, som den nu fremsatte, vil vel have sine Fordele; men som Alt, hvad der paa engang skal tjene forskjellige Diemed, vistnok ogsaa bære Spor af den Mangelfuldhed og Svagthed, som indre Spittelse medfører, og som kun bydende økonomiske Hensyn kunne undskylde. Men gøre disse sig ikke gjældende overalt, og er en anden Ordning derfor af den Grund ikke udførlig, var det ønskeligt, om man tog under Overveielse, om det ikke lod sig gøre at beholde fuldstændige Latin-skoler, omtrent som de nu bestaaende, hvori Undervisningen da væsentlig kom til at dreie sig om de klassiske Sprog og de historiske Fag, og at der oprettedes rene Realskoler med Lyugdepunktet i de nyere Sprog, Norsk med Oldnorsk, og de matematiske og naturhistoriske Fag. De vilde uden tvivl komme til at virke med større Frihed, større Enhed og Styrke og hver i sin Sfære, med deres eie-dommelige Midler, kunne udrette noget Gødt. Latinskolen

har gjennem Tiderne staaet sin Prøve; hvorvidt det andet Slags Skoler vilde svare til Hensigten og naa enhver almindannende Skoles Maal, vilde Erfaringen vise, men det er at befrygte, at de, løsrevne fra Kulturens historiske Udvikling, vilde komme til at lide under Savnet af væsentlige Betingelser for deres heldige Virksomhed.

Paa Medlæreres og egne Begne tillader jeg mig herved at indbyde Disciplenes Forældre og Foresatte samt enhver Anden, der interesserer sig for Undervisningen, til at overvære den offentlige Examen, der afholdes i den Orden, som højspiiede Tabel udviser.

Malesund i Juni 1866.

Henrichsen.

Tabel,

hvorefter

den offentlige Examen ved Aalesunds Lærd- og Realskole afholdes i Juli 1866.

Dage.	Klasser.	Formiddag.	Dage.	Klasser.	Formiddag.
Mandag, 2. Juli.	2. Latinkl. } 1. Latinkl. a. }	Latin, Rektor.	Fredag, 6. Juli.	2. Latinkl.	Religion, Thaulow.
	1. Latinkl. b.	Latin, Wallem.		1. Latinkl.	Mathematik, Schulz.
	2. Fælleskl. b.	Religion, Thaulow.		2. Fælleskl. a.	Norske, Wallem.
	2. Fælleskl. a.	Historie og Geografi, Schulz.		1. Fælleskl. b.	Regning, Olsen.
	1. Fælleskl. b.	Historie, Olsen.			
Tirsdag, 3. Juli.	2. Latinkl.	Geografi, Bull.	Lørdag, 7. Juli.	2. Latinkl.	Historie, Wallem.
	1. Latinkl.	Historie, Wallem.		1. Latinkl.	Religion, Thaulow.
	2. Fælleskl. b.	Historie og Geografi, Schulz.		2. Fælleskl. b.	Regning, Schulz.
	2. Fælleskl. a.	Religion, Thaulow.		1. Fælleskl. a.	Norske, Olsen.
	1. Fælleskl. a.	Religion, Olsen.			

Onsdag, 4. Juli.	2. Latinsk.	Franst, Rektor.	Mandag, 9. Juli.	2. Latinsk.	Norsf, Thaulow.
	1. Latinsk.	Norsf, Thaulow.		1. Latinsk.	Lydsk, Bull.
	2. Fælleskl. b.	Lydsk, Bull.		2. Fælleskl. a.	Regning, Schulz.
	2. Fælleskl. a.	Naturhistorie, Schulz.		1. Fælleskl. b.	Norsf, Olsen.
Torsdag, 5. Juli.	1. Fælleskl. b.	Religion, Olsen.	Tirsdag, 10. Juli.	2. Latinsk.	Mathematik, Schulz.
	2. Latinsk.	Græst, Wallem.		1. Latinsk.	Geografi, Bull.
	1. Latinsk.	Franst, Rektor.		2. Fælleskl. b.	Norsf, Thaulow.
	2. Fælleskl. b.	Naturhistorie, Schulz.			
	2. Fælleskl. a.	Lydsk, Thaulow.	Onsdag, 11. Juli.	2. Latinsk.	Lydsk, Bull.
	1. Fælleskl. a.	Regning, Olsen.		1. Fælleskl. b.	Geografi, Olsen.

Onsdag, Eftermiddag Kl. 4, prøves de til Optagelse i Skolen anmeldte Elever. Lørdag, Formiddag Kl. 10, aflægge Eleverne Prøve i Deklamation og Sang, hvorefter Examinens Udfald offentliggøres. Examen begynder hver Formiddag Kl. 9

K a l e s u n d i Juni 1866.

H e n r i c h s e n.